

GLOBAL RIVOJLANISH SHAROITIDA NEMIS VA RUS TILLARI: TA'LIM, MADANIYAT VA KASBIY PERSPEKTIVALAR

Bozorova Yelena Bekmuratovna

Termiz davlat akademik litseyi rus tili fani o'qituvchisi

Axmedova Sayyora Abduraimovna

Termiz davlat akademik litseyi nemis tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada global rivojlanishning zamonaviy sharoitlarida nemis va rus tillarining o'rni, ularning ta'lim tizimiga, madaniyatlararo muloqotga hamda mehnat bozorida kasbiy imkoniyatlarga ta'siri tahlil qilinadi. Yevropa va Yevroosiyo makonidagi lingvistik jarayonlar, iqtisodiy integratsiya hamda ilmiy-texnik taraqqiyot kontekstida mazkur tillarning dolzarbligi yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston tajribasi misolida nemis va rus tillarining o'qitilishi, madaniy hamkorlik va professional ko'nikmalar shakllanishidagi roli tadqiq qilinadi.*

Kalit so'zlar: *globalizatsiya, nemis tili, rus tili, madaniyatlararo muloqot, ta'lim, kasbiy perspektiva, mehnat bozori.*

KIRISH

XXI asrning asosiy xususiyati – bu globallashtirish jarayonlarining jadallashtirishi, axborot texnologiyalarining rivojlanishi, iqtisodiy integratsiyaning kuchayishi va madaniyatlararo muloqotning kengayishidir. Bugungi global dunyoda xorijiy tillarni mukammal bilish shaxsning raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillaridan biriga aylandi. Ingliz tili yetakchi global til sifatida o'z mavqegini mustahkamlab borayotgan bo'lsa-da, nemis va rus tillari ham iqtisodiy, madaniy va ilmiy hamkorlik nuqtai nazaridan o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q.

Nemis tili – Yevropa Ittifoqining eng ko'p so'zlashiladigan ona tili bo'lib, iqtisodiyoti kuchli Germaniya hamda Avstriya va Shveysariya kabi davlatlarda davlat tili sifatida yuqori nufuzga ega. Rus tili esa postsovet hududida tarixan shakllangan ilmiy va madaniy aloqa vositasi bo'lib, Markaziy Osiyo, Kavkaz, Sharqiy Yevropa mamlakatlari uchun mintaqaviy lingua franca vazifasini bajarib kelmoqda.

Mazkur maqolada ushbu ikki tilning global sharoitdagi o'rni, ularni o'rganishning ta'limiy, madaniy va kasbiy jihatdan afzalliklari ilmiy yondashuv asosida ko'rib chiqiladi.

1. Global rivojlanish va xorijiy tillarning strategik ahamiyati

Globallashtirish sharoitida davlatlarning o'zaro iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalari kengayib, xalqaro mehnat bozori integratsiyalashmoqda. Bunday jarayonlarda xorijiy tillar bilish zamonaviy kompetensiyaning eng muhim tarkibiy qismiga aylandi.

Xorijiy tilni bilish quyidagi strategik imkoniyatlarni yaratadi:

- xalqaro ta'lim dasturlarida ishtirok etish;

- transmilliy kompaniyalarda faoliyat yuritish;
- ilmiy-ma'lumotlar va axborot manbalariga keng kirish imkoniyatiga ega bo'lish;
- madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish.

Nemis va rus tillari ana shu global talablar fonida o'zining iqtisodiy va madaniy omillari bilan ajralib turadi. Germaniya Yevropa iqtisodiyotining lokomotivi sifatida texnologik yangiliklar markazi hisoblanadi, Rossiya esa energiya resurslari, ilmiy maktablari va geosiyosiy mavqei bilan mazkur tilning dolzarbligini saqlab turadi.

2. Nemis tilining global ahamiyati

2.1. Nemis tili – Yevropa ilmiy va iqtisodiy markazining tili

Germaniya zamonaviy sanoatning yetakchi mamlakati sifatida mashinasozlik, avtomobilsozlik, kimyo sanoati, energetika, biotexnologiya va muhandislik sohalarida katta yutuqlarga ega. Bu sohalarda faoliyat yuritayotgan mutaxassislar uchun nemis tilini bilish katta ustunlik beradi.

Shuningdek, nemis tili ilmiy maqolalar soni bo'yicha ingliz tilidan keyingi eng ko'p ishlatiladigan tillardan biridir. Germaniyaning DAAD, Max-Planck jamiyati, Gumboldt jamg'armasi kabi ilmiy tashkilotlari chet ellik talabalarga keng imkoniyatlar yaratadi.

2.2. Ta'lim tizimida nemis tilining o'rni

Nemis tilini o'qitish Yevropaning bir qator davlatlarida va Markaziy Osiyoda faol rivojlangan. O'zbekiston ta'lim tizimida ham nemis tili uzoq yillardan buyon ikkinchi yoki uchinchi xorijiy til sifatida o'qitilib kelinadi.

Nemis tili o'qitilishining afzalliklari:

- Germaniyadagi bepul yoki arzon oliy ta'lim dasturlarida qatnashish imkoniyati;
- DSH, TestDaF kabi standartlashtirilgan testlar orqali akademik harakatchanlikka yo'l ochilishi;

•Germaniya korxonalari va investitsion loyihalarida faoliyat yuritish imkoniyatlari.

2.3. Madaniy integratsiya va nemis tili

Germaniya boy madaniy merosga ega — adabiyot, musiqa, falsafa va san'at sohasida dunyoga mashhur namoyandalar (Gyote, Shiller, Kant, Bethoven, Vagner) ijodi nemis tilini o'rganishga bo'lgan qiziqishni oshirib keladi. Nemis madaniyati bilan tanishish uchun til bilish muhim kalit vazifasini bajaradi.

3. Rus tilining global va mintaqaviy roli

3.1. Rus tili – Yevroosiyo makonining asosiy muloqot tili

Rus tili BMTning rasmiy tillaridan biri sifatida xalqaro maydonda muhim o'rin egallaydi. Postsovet makonida – Markaziy Osiyo, Kavkaz, Sharqiy Yevropada – mintaqaviy integratsiyaning asosiy kommunikativ vositasi sifatida saqlanib qolgan.

Biznes, diplomatiya, transport, savdo va migratsiya jarayonlarida rus tili hanuz keng qo'llanadi.

3.2. Ta'lim tizimida rus tili

Rus tili ilmiy adabiyotlar, texnik materiallar va o'quv qo'llanmalarining ulkan fondiga ega. O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Ozarbayjon kabi davlatlarda rus tilida ta'lim beruvchi maktablar, fakultetlar va guruhlar faoliyat ko'rsatadi.

Rus tilida o'qitishning ustunliklari:

- Rossiya oliy o'quv yurtlarida ta'lim olish imkoniyati;
- texnik fanlar bo'yicha katta ilmiy baza va adabiyotlarning mavjudligi;
- mintaqaviy mehnat bozorida yuqori talab.

3.3. Rus madaniyati va til o'rganish motivasiyasi

Rus adabiyoti – dunyo miqyosida tan olingan klassik merosdir. Pushkin, Dostoevskiy, Tolstoy, Chexov kabi yozuvchilar ijodi rus tilini o'rganishni qo'shimcha ma'naviy boylikka aylantiradi. Sharq va G'arb madaniyatlari tutashgan Rossiya makoni madaniyatlararo aloqalar uchun keng imkoniyat yaratadi.

4. Nemis va rus tillarining taqqosiy tahlili

4.1. Lingvistik xususiyatlari

Nemis tili:

• flektiv til bo'lib, morfologik tizimi murakkab (otlarning rod, kelishik, raqam bo'yicha o'zgarishi);

- so'z tartibida qat'iy sintaktik struktura mavjud.

Rus tili:

- slavyan tillari guruhiga mansub bo'lib, boy morfologiyaga ega;
- urg'uning o'zgaruvchanligi bilan farqlanadi.

Ikkala tilning grammatik tizimi murakkab deb baholanadi, ammo o'zbek tiliga qisman sintaktik jihatdan yaqin tomonlari ham mavjud.

4.2. O'rganish motivlari bo'yicha taqqoslash

O'rganish sababi   Nemis tili   Rus tili

Akademik ta'lim   Yevropa universitetlari, ilmiy grantlar   Texnik fanlar, mintaqaviy ilmiy maktablar

Mehnat bozori   Yevropa Ittifoqi iqtisodiyoti, yuqori maoshli texnik kasblar

Postsovet hududi mehnat bozori, eksport-import sohalari

Madaniyat Yevropa falsafasi, musiqa san'ati

Klassik adabiyot, teatr maktabi

Muloqot doirasi G'arbiy Yevropa Yevroosiyo va Markaziy Osiyo

5. O'zbekiston sharoitida nemis va rus tillarini o'rganish istiqbollari

O'zbekistonni global iqtisodiy tizimga chuqur integratsiyalashuvi xorijiy til o'qitilishiga bo'lgan talabni oshirmoqda. Ingliz tili bilan bir qatorda nemis va rus tillariga bo'lgan ehtiyoj sezilarli.

5.1. Ta'lim tizimida imkoniyatlar

• O'zbekiston maktablari va oliy o'quv yurtlarida nemis tili ikkinchi xorijiy til sifatida o'qitiladi.

• Rus tili esa ko'p maktab va universitetlarda qo'shimcha yo'nalish yoki ta'lim tili sifatida mavjud.

•DAAD, Goethe Institut, Rossotrudnichestvo kabi tashkilotlar o'qituvchilar malakasini oshirish dasturlarini amalga oshirmoqda.

5.2. Mehnat bozorida talab

•Germaniya va Avstriyada hamshiralik, muhandislik, IT, texnik mutaxassisliklar bo'yicha ishchi kuchiga talab yuqori.

•Rossiya mehnat bozorida qurilish, texnologiya, muhandislik, transport, xizmat ko'rsatish sohalarida o'zbekistonlik mutaxassislarga ehtiyoj mavjud.

5.3. Madaniyatlararo aloqalar

Nemis va rus tillarini bilish O'zbekistonning Yevropa va Yevroosiyo davlatlari bilan madaniy-gumanitar aloqalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Hamkorlik loyihalari, talabalar almashinuvi, qo'shma tadqiqotlar til bilishga asoslanadi.

6. Kasbiy perspektivalar va til kompetensiyasi

Xorijiy tilni bilish zamonaviy kasbiy kompetensiyalar tizimida quyidagi ustunliklarni yaratadi:

1. Professional o'tkazuvchanlik: turli mamlakatlarda malaka tan olinishi osonlashadi.

2. Xalqaro kompaniyalarda ish: Germaniya, Avstriya, Shveysariya, Rossiya kompaniyalarida nemis va rus tillarini bilgan mutaxassislarga talab yuqori.

3. Ilmiy faoliyat: xalqaro konferensiyalar, grantlar, ta'lim dasturlarida ishtirok etish.

4. Madaniyatlararo boshqaruv: diplomatiya, turizm, tarjimonlik, jurnalistika uchun zarur ko'nikma.

Shu jihatdan nemis va rus tillarining qo'shma o'rganilishi ko'p yo'nalishda keng imkoniyatlar yaratadi.

Xulosa

Global rivojlanish jarayonlari chet tillarining individual va ijtimoiy taraqqiyotdagi ahamiyatini yanada oshirdi. Nemis va rus tillari iqtisodiy, ilmiy va madaniy aloqalarni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Nemis tili – Yevropa iqtisodiy makonining, rus tili esa Yevroosiyo hududining asosiy kommunikativ vositasidir. O'zbekistonning xalqaro integratsiya strategiyasida ushbu tillarni chuqur o'qitish, ularga bo'lgan talabni oshirish va o'qituvchilar malakasini takomillashtirish dolzarb masalalardan biridir.

Nemis va rus tillarini o'rganish ta'lim, madaniyat va kasbiy faoliyatda keng imkoniyatlar ochib, yosh avlodning global mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Crystal D. Language and the Globalization. Cambridge University Press, 2019.
2. Ammon U. Die internationale Stellung der deutschen Sprache. De Gruyter, 2016.
3. Brubaker R. Nationalism and Language in Europe. Harvard University Press, 2020.

4. Pavlenko A. Russian Language in the Global Context. Routledge, 2018.
5. Goethe-Institut. Deutsch als Fremdsprache weltweit. Statistisches Bundesamt, 2021.
6. DAAD. Higher Education and Academic Mobility Reports, 2020–2024.
7. Rossotrudnichestvo. Russian Language Abroad Program Review, 2023.
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Xorijiy til o'qitishni takomillashtirish konsepsiyasi, 2021.
9. Saidov A. O'zbekistonda ko'p tillilik va ta'lim siyosati. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2022.